

ҚАРАМАЛЛАР СҮТІНИҢ БИОСИНТЕЗЛЕНИҰИ ХӘМ ФИЗИКА-ХИМИЯЛЫҚ ҚӘСИЙЕТЛЕРИ

Б.Алламуратов - биология илимлериниң докторы, профессор
Әжанияз атындағы Нөкис мәмлекетлик педагогикалық институты

З.Алламуратова - ассистент оқытыўшы

П.Есемуратов – ассистент оқытыўшы

Ташкент мәмлекетлик аграр университети Нөкис филиалы

Таянч сўзлар: оксил, витамин, фермент, лактоза, биосинтез, кислота, уксус, микроорганизм, сычук, глюкоза, вегетатив.

Ключевые слова: белок, витамин, фермент, лактоза, биосинтез, кислота, уксус, микроорганизм, сычук, глюкоза, вегетатив.

Key words: protein, vitamin, ferment, lactose, biological syntheses, acid vinigar, microorganism, glucose lactose, vegetable.

Мал шарўашылығында сүттиң химиялық курамын хәм физикалық қәсийетин билмей турып, сүттиң сапасын жақсылаўға болмайды. Сүттиң курамында суў, белок, сүт майы, сүт қанты, минераллық затлар, витаминлер, ферментлер, гормонлар, пигментлер, микроорганизмлер болады. Сүт усы затлардың әпиўайы араласпасы емес, ал бир-бири менен органикалық тығыз байланысқан коллоидлы дәрежедеги бирикпеси болып есапланады. Хайўанлардың туўғаннан баслап сүт бериўин тоқтатқанға шекемги сүт безлериниң сүтти пайда етиў хәм желиннен ажыратыўшылық курамалар хызметине-лактация делинеди. Сүт еமிழишлердин соның ишинде аўыл хожалық малларының сүт безлери қан менен жоқары дәрежеде тәмиинленеди. Қарамалларда бир литр сүттиң сүт безлеринде дүзилиўи ушын желин арқалы 500 литр қан өтиўи керек. Хәзирги күнде қан менен сүттиң курамын салыстырмалы дәрежедеги изертлеў жумыслары нәтийжесинде сүттиң дүзилиўи ушын от-жемниң химиялық курамы ғана емес, ал сүт безиниң өзинде болатуғын биосинтезлик қәсийеттиң үлкен әҳмийетке ийе екенлиги анықланды [1].

Аўыл хожалық малларының организмде лактация кубылысларының өтиўи хәм олардың өнимдарлығы оның азықландырыў дәрежесинде организмниң физиологиялық жағдайына хәм орталықтың хәр қыйлы факторларына байланыслы болады. Егер от-жемниң курамында курғак затлар жетиспесе сыйырлар мәжбүрий жетиспеген курғак затларды өз организмнен алып, сүтти пайда етиўге жумсайды, бундай жағдайда сүт бериўши хайўанлардың салмағы кемейеди. Қарамалларда сүттиң курамы маллардың породасына, от-жем рационына, жасына, саўылыў ўақтына хәм бағыў технологиясына байланыслы болады. Қарамаллар гүйис кайтарыўшы болғанлығы себепли басқа хайўанлардан азықланыў хәм зат алмасыўының өзине тән өзгешеликтери менен ажыралып турады. Сыйырлардың ас сиңириў системасында күшли курамалы асқазан есапланылып оның сыйымлылығы 100-200 литрге дейин жетеди. Сыйырлардың курамалы асқазанындағы реакцияның бир қәлипте кислоталық жағдайда сакланыўи гүйис кайтарыў ўақтында силтилик реакциядағы силекейдиң избе-из келип турыўынан иске асады. Сүт бериўши сыйырлардың қанының курамында 10-14 мл жеңил май кислоталары ушырасып, оның 85-90% ы уксус кислотасына туўра келеди. Қарамаллардың асқазанында пайда болған көп сандағы микроорганизмлердин тиришилиқ етиўиниң жуўмағында от-жемниң белоклық затлары белгили бир дәрежеде аминокислоталарға аммиакқа дейин ыдырайды, мине усы ыдыраўдан пайда болған затлардан микроорганизмлердин денесиниң белоклы затлары биосинтезленеди [2].

Микроорганизмлердин дүзилисиндеги азоты бар бирикпелерден курамында өзгертиўге болмайтұғын бахалы

Әдебиятлар

1. Абдиров Б., Қәлиметов У. Қарақалпақстанда мал шарўашылығын раўажландырыў жоллары. -Нөкис: «Қарақалпақстан», 1981.
2. Абдиров Б., Ажибеков М., Қәлиметов У. Қарақалпақстан жағдайында қара малларды бағып өсириўдин биологиялық тийкарлары. -Нөкис: «Қарақалпақстан», 1985.
3. Азизов А., Хамрақулов Р. Чорвачилиқдан амалий машғулотлар. -Тошкент: «Ўқитувчи», 1980.

РЕЗЮМЕ

Мақолада қарамалларнинг ошқозонида ҳосил бўлган микроорганизмлар фаолиятида оксилларнинг аминокислоталар ва аминлар парчаланиши натижасида биосинтезланиш ҳосил бўлиши жараёни ёритилган.

РЕЗЮМЕ

В статье рассматриваются активность бактерий в желудке и формирование белка и биосинтез аминокислот в желудке крупного рогатого скота.

SUMMARY

The article deals with the study of activity of bacteria in the stomach and formation of protein, biosynthesis of amino acids in the stomach of large horned cattle.